

تولد و تحصیلات

سید علی همدانی در دوشنبه دوازده رجب ۷۱۴ ه. ق در همدان به دنیا آمد، پدرش امیر شهاب الدین حسن بن سید محمد همدانی از بزرگان این سامان محسوب می‌گردید، و خاندانش از سادات حسینی هستند. وی تحصیلات مقدماتی را تحت راهنمایی دایی خویش پی گرفت، استادان دیگرش عبارتند از: شیخ محمود مزدقانی، شیخ تقی الدین علی دوستی سمنانی، شیخ نجم الدین محمد اسفرائینی، شیخ علاء الدوله سمنانی، قطب الدین یحیی نیشابوری،

شیخ الاسلام شرف الدین درگزینی، نظام الدین یحیی غوری خراسانی و شیخ رکن الدین سعید حبشی. سید علی همدانی نزد این بزرگان علم و معرفت حدیث، حکمت و عرفان را آموخت و در تزکیه، تعالی معنوی و سلوک ملکوتی از آنان تأثیر پذیرفت.^۱

شاگردان

سید علی همدانی در ایران، آسیای مرکزی و جنوبی، شاگردانی متعدد داشته که متأسفانه از شرح حال این دانشوران آگاهی‌های زیادی به

۱. احوال و آثار و اشعار میر سید علی همدانی، دکتر محمدریاض، ص ۶-۷.

عبارتند از: میر سید محمد طالقانی، میر سید حسین سمنانی، شیخ زین العابدین نیشابوری، سید جمال الدین عطایی، سید محمد کاظم معروف به سید قاضی، شیخ رکن الدین شیرازی و برهان الدین بغدادی.^۳

مقام معنوی و منزلت اجتماعی

سید علی در زمان حیاتش احترامی به سزا داشت و در غالب شهرهای ایران، ترکستان و هندوستان، عموم طبقات مردم برایش تکریم ویژه‌ای قائل بودند. وی علاوه بر زهد و تقوا، در علم و حکمت مقام رفیعی بدست آورد و جامع علوم عقلی و نقلی بود و در این دو شاخه آثار زیادی به نگارش درآورد. نفوذ معنوی او در میان اقشار مختلف مردم چنان موقعیتی برایش پدید آورد که بسیاری از حکام و امیران معاصر وی نهایت

دست نیامد. معروف‌ترین و فاضل‌ترین آنان نورالدین جعفر بدخشی (متوفی ۷۹۷ ه.ق) است که وقتی سید در ختلان (آسیای میانه) بسر می‌برد، به خدمتش رسید و از محضر علمی و معنویش بهره برد. او مشاهدات خویش را از اخلاق و رفتار استاد در کتابی تحت عنوان «خلاصة المناقب» گرد آورد.^۱

خواجه اسحاق ختلانی (متوفی ۸۲۷ ه.ق) علاوه بر آنکه حوزه درسی همدانی را مغتنم شمرد، به افتخار دامادی وی نایل گردید و در بسیاری از سفرهای تبلیغی و زیارتی ملازم استادش بود. خواجه اسحاق در نیم قرن فعالیت ارشادی و آموزشی، جمع کثیری از افراد مشتاق معارف اسلامی را تربیت کرده است.^۲

میر سید حسین سمنانی که منابع رجالی از او به عنوان فاضل، عارف و صاحب کرامات یاد کرده‌اند در برابر سید علی همدانی زانوی ادب بر زمین زد و از سوی استادش برای فعالیت‌های تبلیغی چندین بار روانه کشمیر گردید. دیگر شاگردان سید علی همدانی

۱. روضات الجنان، حافظ کربلایی، ج ۱، ص ۷۱ و ۱۵۸ و ج ۲، ص ۱۵۸.
 ۲. مروج اسلام در ایران صغیر، پرویز اذکابی، ص ۶۳-۶۴.
 ۳. احوال و آثار میر سید علی همدانی، صص ۹۰-۸۳ بزرگان و سخن سرایان همدان، دکتر مهدی درخشان، ج ۱، ص ۸۸

احترام را در حقش رعایت می‌کردند و تذکرات و نصایح وی را اجرا می‌نمودند و موقعی که رحلت نمود، برای جلب نظر علاقه‌مندان سید به تعمیر، مرمت، تزیین و آراستن بارگاه وی در ختلان با یکدیگر به رقابت پرداختند. منزلی که سید علی در کشمیر به عنوان پایگاه عبادی و تبلیغی و وعظ و خطابه برگزیده بود چنان مورد توجه اهالی این سامان قرار گرفت که به مسجدی تبدیل گردید و بنای باشکوه یادبودی در آن ساخته شد.

این بنا از اوایل قرن نهم هجری تاکنون یکی از مهم‌ترین کانونهای فعالیت‌های مسلمانان شبه قاره هند بوده و از اماکن مقدّس به شمار می‌رود و در روز عاشورا وقتی دسته‌های عزادار حسینی از کنار آن عبور می‌کنند، پرچم‌های خود را به نشانه احترام فرود می‌آورند؛ زیرا خدمات سید در نظر آنان درخور تحسین و تمجید است. تعداد قابل توجهی مسجد و مدرسه در کشمیر، جامو، گلگیت و بلتستان به نام وی یاد او احداث و یا نامگذاری گردیده

است.

کراماتی هم به وی نسبت داده‌اند و مردم آسیای مرکزی این امور را در خاطره‌ها و اذهان دارند. همه ساله در ششم ذیحجه که مقارن با سالروز وفات اوست برای تجلیل از مقامش در کشمیر و سایر نقاط مسلمان نشین شبه قاره هند مراسم و اجتماعاتی برپا می‌دارند و طی آن از فضایل، کرامتها و حالتهای عرفانی و تعلیمات اثر بخش سید یاد می‌نمایند.

بزرگان، مورّخان و تراجم نویسان به نظم و نثر در ستایش وی مطالبی نوشته و پاره‌ای از آثارش را به زبانهای اردو، ترکی، پشتو و فرانسوی ترجمه کرده و بر برخی از آنها شروح ارزشمندی نوشته‌اند.^۱

دانشوری نیکو خصال

نویسندگان و شرح حال نگاران، سید علی همدانی را به عنوان مُحَقِّق فاضل و دقیق، عارف معروف و جامع علوم معرفی کرده‌اند.^۲ قاضی نورالله

۱. گلشن ابرار، ج ۵، ص ۸۶-۸۵.

۲. نفعات الانس، جامی، ص ۴۴۷؛ مقامات عارفان، ترجمه و شرح احمد خوشنویس عمار،

شوشتری^۱ کمالات وی را ستوده و شیخ آقا بزرگ تهرانی او را عارف حسینی نامیده است.^۲

سید علی همدانی رعایت موازین شرعی را در سلوک عرفانی لازم می‌دانست. او بسیار امر به معروف و نهی از منکر می‌کرد و شاگردان و مأنوسین خود را از بدعت منع می‌کرد و این حرکت را نوعی ضلالت تلقی می‌نمود. مکرر در آثار خود، خوانندگان را به مراعات موازین شرع مقدس نه به لحاظ وجوب رعایت ظاهر و اکتفا نمودن به امور شریعت، بلکه از حیث اعتقاد راسخ به اقامه دین هشدار داده است. در یکی از نامه‌ها یادآور می‌شود: زنهاری که اگر اقامه امور دین را سهل بگیری نتیجه نخواهد داد.

ترویج دین مبین اسلام و تبلیغ و انجام وظایف الهی و انسانی هدفی مقدس بود که سید علی در سفر و حضر با اصرار و استواری آن را تعقیب می‌نمود و محورهایی را برای عملی ساختن آن در پیش گرفت: تدریس معارف اسلامی و اصول اعتقادی، تربیت شاگردانی که هر کدام مبلغی

دانشور بودند، تشکیل مجالس و عظ و خطابه، برپا کردن حوزه‌هایی برای تهذیب نفوس و رویش فضایل اخلاقی، آموزش دادن به مبلغان و واعظان و ایجاد سازمانی وسیع و منظم برای رساندن پیام توحید به طالبان حقیقت، اهتمام به احیای عنصر حیاتی امر به معروف و نهی از منکر و مقاومت در برابر مفساد.

او حکام و والیان را راهنمایی می‌کرد و آنان را به عدل و انصاف و رعایت قوانین دینی فرا می‌خواند، احداث مسجد و مدرسه و تأسیس کتابخانه، کوششهایی بود که به تشویق یا زیر نظر این عارف مبلغ انجام می‌گرفت.

غلبه بر رهبران فرقه‌های غیر مسلمان در مقام مباحثه و از طریق بیان حجت‌های قوی و منطقی و الهام گرفته از قرآن، سنت نبوی و سیره ائمه هدی علیهم‌السلام، ارائه نمونه عینی و کاملی از اخلاق اسلامی و بروز خصلتی چون

ص ۱۶۷.

۱. مجالس المؤمنین، ج ۲، ص ۱۴۳.

۲. طبقات اعلام الشیعه، ج ۳، ص ۱۵۰.

شجاعت، استقامت، قاطعیت، اراده‌ای قوی، همتی فوق العاده، صراحت لهجه، زهد و قناعت، نان خوردن از دسترنج خویش، فداکاری و مقدم داشتن دیگران بر خود، وقف دارائیهای خویش برای کمک به نیازمندان جامعه و نیز احیای اماکن مذهبی و تبلیغی، تألیف و تصنیف دهها کتاب و رساله در موضوعات گوناگون علوم اسلامی و ... از ویژگیها و اقدامات آن بزرگوار است.^۱

رسالتی پرنج

برنامه‌های عالی، سازنده و رشد دهنده این مبلغ بزرگوار موجب گردید تا از یک سو صدها هزار نفر از هندوان که در آتش بت‌پرستی، انحراف و جاهلیت می‌سوختند و می‌گداختند خلعت اسلام بپوشند و به فطرت راستین خویش باز گردند و هزاران مسلمان که فقط دین ظاهری را رعایت می‌کردند، به حقایق ناب قرآنی نزدیک گردند و اعتقادات خود را عمیق‌تر نمایند.

او در طریق تبلیغ دین و ترویج معارف اسلام ناب محمدی مشقّات

زیادی را تحمل کرد. در نامه‌ای به سلطان غیاث الدین، حاکم یکی از نواحی کشمیر نوشته است: این جانب کوشیدم آنچه معروف است انجام دهم؛ ولی اکنون جمعی از جاهلان فتنه انگیز با بی‌شرمی به تشنج و نزاع اجتماع کرده‌اند، بدیهی است که صدور این عمل از آنان و جرئت چنین کاری بدون تقویت آن از سوی شما میسر نمی‌باشد. اگر خاطرت می‌خواهد که اهل آن دیار به این بنده خدا آن کنند که یزید با جدم حضرت امام حسین علیه السلام کرده بود، این جفاها را تحمل کرده و چنین زجرهایی را سعادت خود می‌دانم، قبلاً هم ناگواریهایی را تجربه نموده و از این رهگذر رنجهای زیادی کشیده‌ام، ولی مرا عهدی است واثق که اگر جمله زمین آتش بگیرد و از آسمان شمشیر بیارد، آنچه را حق است نبوشم و جهت مصلحت فانی، دین را به دنیا نفروشم. یک بار هم عده‌ای از تنگ نظران نفوذ معنوی و تأثیر کلام سید علی

۱. احوال و آثار ...، ص ۲۴؛ لغت نامه دهخدا، ج ۱۱، ص ۲۸۳؛ مشارق الاذواق، مقدمه مصحح.

از خطر غرق شدن رهایی یافت. چندین بار به سرزمین حجاز و سایر نقاط عربستان سفر کرد و دوازده بار حج گذارد، بارگاه هشتمین امام را در مشهد مقدس بارها زیارت کرد، به اغلب شهرهای آسیای میانه، قفقاز، آذربایجان، سریلانکا، تبت، شمال و جنوب شبه قاره هند و ممالک عرب مسافرت کرده و در این سفرها به نشر معارف اسلامی و معرفی مکتب اسلام و ارائه نمونه‌هایی از فضیلتها و ارزشهای دینی مبادرت نموده و بسیاری را به سوی آیین پیامبر هدایت کرد.^۳

در ختلان از توابع آسیای میانه روستایی را خرید و وقف در راه خدا نمود، در مدرسه‌ای که بنا کرد، وسایل تربیت شاگردان را فراهم ساخت و مردمان علاقه‌مند از دور و نزدیک به حضورش می‌رسیدند. در این ناحیه

همدانی را برنتابیدند و در جلسه‌ای به وی زهر دادند که به لطف خداوند اثر آن دفع و خنثی گردید.^۱

قاضی نورالله شوشتری از زبان وی نوشته است: پس از اینکه از روی حسد مرا زهر دادند، حق تعالی مرا از مرگ حتمی نجات داد، اگر چه اثرش باقی است و سالی یک بار زرداب می‌رود و سپس خشک می‌شود.^۲

سفرهای تبلیغی

سید علی همدانی از ۲۰ سالگی مسافرت‌های ترویجی خود را آغاز کرد و این برنامه چندین دهه ادامه یافت. او برای تحمل سختیهای سفر، قدرت روحی شگفتی داشت و در عملی ساختن مقاصد عالی خود دائماً در سفر بود و در جای معینی توقف طولانی ننمود. سید علی از کوههای صعب العبور، دشتهای خشک و بی‌آب و علف‌گذشت و از این ناملايمات شکوه‌ای ننمود، حتی زمانی قوت خود را به مسافرتی دیگر بخشید و خود گرسنه به راهش ادامه داد: روزی هم در سفری دریایی تخته کشتی شکست و سید با مشقت فراوان به لطف خداوند

۱. روضات الجنان، ج ۲، ص ۲۷۱ - ۲۷۰.

۲. مجالس المؤمنین، ج ۲، ص ۱۴۲ و ۱۴۳.

۳. احوال و آثار...، ص ۳۰ - ۲۷؛ بزرگان و سخن سرایان همدان، ج ۱، ص ۸۵؛ دائرة المعارف فارسی، ص ۸۸۳.

به این سرزمین وارد شده است، تابش این آیین تا سال ۷۷۶ ه. ق در کشمیر به تأخیر افتاد و از این سال سید علی همدانی با فعالیت‌های تبلیغی خود، اسلام و تشیع را در این ناحیه دین اکثریت مردم نمود. بر حسب بررسی منابع گوناگون، وی در این سال چند ماهی در آن دیار اقامت گزید و به سفر حج رفت و در سال ۷۸۱ ه. ق برای بار دوم به کشمیر آمد و تا اواخر سال ۷۸۳ ه. ق در این منطقه مشغول فعالیت تبلیغی بود. از اوائل سال ۷۸۵ تا اواخر ۷۸۶ نیز در این قلمرو ساکن گردید.

او در رأس ۷۰۰ تن از یاران، شاگردان و پیروانش که غالباً از سادات، مشاهیر و عرفا بوده‌اند به کشمیر آمد و در آنجا نفوذ زیادی بدست آورد، جمعی از همراهانش در این سرزمین سکونت گزیدند که امروزه غالب سادات آن سامان از بازماندگان و یاران با همت سید علی همدانی می‌باشند.^۳ میر سید علی در محله‌ای به نام علاء

وی فعالیت‌های تبلیغی خویش را متمرکز نمود و به ارشاد مردم پرداخت و آثاری را تألیف نمود.^۱

مهاجرتی با برکت

کشمیر ناحیه‌ای کوهستانی در شمال غرب هند و دامنه کوه‌های هیمالیا با مناظر پر جاذبه و آب و هوای مصفا می‌باشد که در وضع کنونی ۲۲۲۰۰۰ کیلومتر مربع مساحت دارد. ۷۵٪ آن موسوم به جامو و کشمیر در اختیار هند قرار دارد و ۷۹۷۷۸ کیلومتر مربع آن متعلق به پاکستان و موسوم به کشمیر آزاد است. در حدود ۴۱۵۰۰ کیلومتر مربع آن در اختیار چین است که در نبرد بین چین و هند، به تصرف این کشور درآمد. آب و هوای مطبوع، موقعیت سوق الجیشی، ذخایر فراوان و رودخانه‌های پر آب همراه با ۹۵٪ سکنه مسلمان، این سرزمین را در آسیای جنوبی دارای امتیازات ویژه‌ای نموده است.

کشمیر شامل سه بخش به لحاظ قلمرو قومی می‌باشد؛ اکثریت مسلمین در دره کشمیر و جامو^۲، هندوها و سیکها در جامو و اقلیت بودایی با ریشه تبتی در فلات شرق لاداخ سکونت دارند. با اینکه دین اسلام در قرن اول هجری

۱. شرح مرادات حافظ، مقدمه مصحح، ص ۴۸-۴۷.

۲. مردم این سامان سالهاست که برای استقلال کشمیر مسلمان تلاش می‌کنند.

۳. تشیع در هند، جان نورمن هالیستر، ترجمه آذر میدخت مشایخ فریدنی، ص ۱۶۳.

به دستش مسلمان شدند و بخاطر نفوذ معنوی و اجتماعی فوق العاده‌اش اسلام در این سامان گسترش یافت. مردم به گونه‌ای شیفته اسلام گردیدند که معابد را خراب می‌کردند و به جای آن مسجد می‌ساختند و همراهان سید را فرا می‌خواندند تا در مسجدهای تازه تأسیس شده اذان بگویند و به افتتاح آن مبادرت ورزند.

امیران محلی دستورات او را بی‌کم و کاست اجرا می‌کردند و در پرتو لطف خداوند، تعلیمات و تسلیغاتش برکات زیادی به همراه داشت. مرتاضان و ساحران معروف هندی و بودایی وقتی مغلوب بحثهای منطقی او می‌گردیدند و کراماتی از وی مشاهده می‌کردند، بدون چون و چرا و با تمایل درونی دین اسلام را پذیرا می‌شدند. این ویژگی برای ایجاد تحول در روحیه عموم مردم بسیار تأثیرگذار و قرین موفقیت بود و بدین گونه مذهب تشیع با اهتمام فراوان و زحمات وافر این سید دانشور و عارف

الدین پوره در شهر سرینگر کنونی در کنار رودخانه جهلم سکنی گزید؛ همان جایی که بعدها مسجدی بنا کردند. مهاجرتش در روزگار قطب الدین هند چهارمین فرمانروای دودمان شامیری صورت گرفت. وی از سید استقبال کرد، پیروش گردید و از او اخذ معرفت نمود و هر روز با خلوص نیت و صفای باطن نزد سید می‌آمد تا آداب دینی را از وی بیاموزد و چون از راه بی‌خبری دو خواهر را در یک زمان به ازدواج خویش در آورده بود، به دستور آن مبلغ توانمند یکی را طلاق داد و لباس فرمانروایی را از تن بیرون نمود و خویشتن را با جامه‌ای اسلامی آراست. سید کلاهش را به وی هدیه داد و رساله قدوسیّه را برایش نگاشت و نیز قطب الدین، مخاطب برخی نامه‌های اوست.^۱

نویدها و امیدها

سید علی همدانی در کشمیر با عالمان، مسافران و کاهنان مذاهب دیگر چون هندوها و بوداییها مناظره‌هایی مداوم و گسترده انجام می‌داد که در غالب این مباحثه‌ها بر آنها غلبه می‌کرد.

در دوران اقامتش در کشمیر که مجموعاً پنج سال طول کشید، ۳۷۰۰۰ نفر

۱. روضات الجنان، ج ۲، حواشی سلطان القرائی، ص ۵۸۸؛ دائرة المعارف تشیع، ذیل امیر سید علی همدانی، ص ۵۱۸.

می‌نویسد: «یکی از کسانی که در کشمیر به اسلام خدمت کرده است، میر سید علی همدانی بوده. این مرد بزرگ که از مفاخر اسلامی است هزارها شاگرد در کشمیر تربیت کرده که هر کدام برای خود استاد شدند. مقام سید علی همدانی هنوز در کشمیر محترم است و مردم آنجا [قبر او] را زیارت می‌کنند.^۳»

سید علی همدانی یک سازمان تبلیغی هدف دار و برنامه ریزی شده در کشمیر پدید آورد و تحت نظارت دقیق او، واعظان و مبلغان برای ارشاد مردم، مهیّا می‌گردیدند، سپس به نواحی گوناگون اعزام می‌شدند تا معارف قرآن و عترت را به مردم معرفی کنند.

اولین مدرسه علوم دینی در کشمیر به دست این مبلغ توانمند ساخته شد، هم چنین سلطان شهاب الدین به توصیه میر سید علی همدانی مدرسه القرآن را در این قلمرو احداث نمود که مدرسه‌ای وسیع و

متدین در کشمیر تثبیت گردید.^۱ او پیوسته نمازهای پنج‌گانه را بر کرانه دریا اقامه می‌نمود و بعد از ادای نماز فجر و ذکر و اوراد و انجام وظایف شرعی، در جایی بلند قرار می‌گرفت و با مردم در خصوص عقاید دینی سخن می‌گفت، آنان را موعظه می‌کرد و مطالب اخلاقی را با لحن شیرین و جذاب و با ملاحظه میزان ظرفیت و استعداد عموم طبقات و عاری از هر گونه لفاظی و تعلیقات زبانی بیان می‌کرد. هم‌زمان با این حرکت، زبان فارسی را هم در این سرزمین رواج داد؛ در واقع تمامی فعالیتهای پر دامنه تبلیغی، فرهنگی و اجتماعی سید علی همدانی که در کشمیر سازنده، رشد دهنده و پر فایده بود، محتوا و روحی اسلامی داشت و ظرف و کالبد آن زبان فارسی بود. ارتباط این روح و بدن در این نقطه به اندازه‌ای چشمگیر گردید که وی حواری کشمیر نامیده شد و کشمیر به ایران صغیر ملقب گشت و با آنکه مردمان این ناحیه دیرتر از غالب مناطق شبه قاره هند با زبان فارسی آشنا شدند، تعداد نویسندگان و شاعران پارسی‌گویی که از این ناحیه برخاسته‌اند افزون‌تر است.^۲

استاد شهید مرتضی مطهری

۱. تشیع در هند، ص ۱۶۳؛ احوال و آثار...، ص ۵۰.

۲. نک: تذکره شعرای کشمیر، سید حسام الدین راشدی که در چهار جلد به طبع رسیده است.

۳. خدمات متقابل اسلام و ایران، شهید مرتضی مطهری، ص ۳۹۳.

آن نوشته شده که مصراع آخر، تاریخ رحلت میر سید علی همدانی است:

حضرت شاه همدان کریم
آیت رحمت ز کلام قدیم
گفت دم آخر و تاریخ شد:

«بسم الله الرحمن الرحيم» (۷۸۶ هـ.ق)^۱

آثار و تألیفات

نوشته‌های سید علی همدانی که به بیش از ۱۱۰ جلد کتاب، رساله و مجموعه شعری بالغ می‌گردد، به لحاظ محتوا، مضمون، سبک و نثر و نظم در خور توجه می‌باشد. این آثار در عرصه‌های گوناگون تفسیری، روایی، فلسفه و حکمت، اخلاق، عرفان و ادبیات نگاشته شده و در تمام آنها مطالب آموزنده، مباحث معنوی و ذوقی دیده می‌شود. نکته سنجیهایی که وی در بدید آوردن نظم و نثر اعمال نموده، آثارش را جالب و خواندنی نموده است.

فرزندان

سید علی همدانی در اسفراین شیخ محمد بن ارکانی (استاد خود) را ملاقات نمود و وی سید را به ازدواج توصیه نمود و چون متأهل گردید، خداوند فرزندی به نام

مهم بود و از تمام نواحی کشمیر طالبان علم و معرفت به این مدرسه می‌آمدند و بزرگ‌ترین معارف این سرزمین در آن بالیدند. سلطان قطب الدین بنا به تأکید وی مدرسه‌ای بزرگ ساخت که دیگر علوم را در آن تدریس می‌کردند.

سید علی همدانی در کشمیر کتابخانه‌ای تأسیس نمود و در این مکان بسیاری از منابع علوم و معارف اسلامی را به زبانهای عربی و فارسی فراهم ساخت. این کتابخانه اهمیت شایان توجهی بدست آورد و شخصیت‌های علمی و فرمانروایان منطقه از آن بازدید بعمل می‌آوردند.

امروزه نیز حضور معنوی و فرهنگی سید علی همدانی در شبه قاره هند به رغم تمامی موانع محسوس است. اشعار فارسی متعددی که در بخشهای گوناگون محراب مسجد و مدرسه وی در کشمیر توجه اهالی و مسافران را جلب می‌کند و آثار و نوشته‌ها و سروده‌هایش که در گوشه و کنار این سرزمین مشتاقان فراوانی دارد، دلیلی بر این مدعاست.

در سری‌نگر (مرکز کشمیر) مدرسه و مسجدی بنیان نهاده‌اند که امروزه پابرجاست و دو بیت زیر در کتیبه محراب

۱. بزرگان و سخن سرایان همدان، ج اول، ص ۸۶

سید محمد به وی داد.

سید محمد پس از نشو و نما و تحصیلات وارد کشمیر گردید و تلاشهای پدرش را پی گرفت. او «سوها بهت» نخست وزیر سلطان اسکندر را در این قلمرو به اسلام در آورد و نامش را سیف الدین نهاد. این زمامدار پس از اسلام آوردن، معابد بودایی و هندو را خراب کرد. میر محمد در سال ۸۰۰ ه. ق از هندوستان به مکه رفت و حج گذارد و سرانجام در سال ۸۰۹ ه. ق درگذشت و در کنار پدرش دفن گردید.

اعقاب و احفاد سید محمد در همدان، سری نگر (کشمیر)، بلخاب (حوالی بلخ) و نقاط دیگر فعالیت‌های پدران خود را تداوم بخشیدند و در ارشاد و هدایت مردم کوشیدند.

رحلت

سید علی در ذی‌قعدة ۷۸۶ ه. ق به قصد سفر حج از کشمیر بیرون آمد و چند روز از حرکت او نگذشته بود که حاکم پاخلی از او دعوت کرد چند روزی در سرزمین تحت فرمانروایی وی بماند و مردم را موعظه نماید. سید علی پذیرفت و حدود ده روز در آنجا مشغول سخنرانی بود و پس از آن

به سفر خویش ادامه داد که بیماری به وی روی آورد و بعد از پنج روز در شب چهارشنبه ششم ذی حجه سال ۷۸۶ ه. ق، به سرای جاوید شتافت و میهمان قدسیان گردید.

شب رحلت تا بامداد ذکر یا الله و یا حبیب بر زبانش جاری بود و در حالی که کلمه مبارکه «بسم الله الرحمن الرحیم» را زمزمه می نمود دعوت حق را لبیک گفت. محل فوتش را چند کیلومتری کونار در مرز ایران و افغانستان نوشته‌اند. پس از مراسم غسل و کفن پیکرش را به ختلان انتقال دادند، در حالی که بوی خوش از آن به مشام تشیع کنندگان می رسید. بدنش در یکی از آبادیهای کولاب، همان جایی که سید مسجد و مدرسه‌ای بنا کرده بود دفن گشت.

بنای نخستین آرامگاه سید علی همدانی هم اکنون در تاجیکستان واقع در آسیای میانه، پابرجاست که شامل یک اتاق بزرگ و نه حجره کوچک است. ده نفر از افراد خاندانش در این مکان آرمیده‌اند.^۱

۱. شیعه در هند، سید عباس اطهر رضوی، ج ۱، ص ۲۶۴.